

Nagy János

A VÁRMEGYEI KÖVETKÜLDÉSI GYAKORLAT JELLEGZETESSÉGEI AZ 1751. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉS PÉLDÁJÁN

Írásomban a 18. századi országgyűlések történetének egyik elfeledett szelvére, a vármegyei követküldési gyakorlat jellegzetességeire kívánok rávilágítani, különös tekintettel egyrészt a helyi hatalomgyakorlásnak az országgyűlések alkalmával megnyilvánuló politika- és társadalomtörténeti aspektusaira. Másrészt a régi kormányzat- és igazgatástörténeti szakirodalom gyakran csak sommás megállapításokat hoz a követválasztási gyakorlatról, az országgyűlés-történeti munkákban pedig periférikusan, egy-egy megyét kiemelve szerepel ez a téma (Salamon Ferenc, Eckhart Ferenc, Ember Győző, Degré Alajos, Grünwald Béla).¹ Újabban Szijártó István országgyűlés-történeti kutatásai mutattak rá arra a politika- és társadalomtörténeti folyamatra, amelynek során a jómódú középbirtokos nemesség emancipálódik a főnemesség hatalma alól és a 18. század közepére egyre inkább átveszi a vezetést a rendi politika fórumain, először a vármegyében, majd az országgyűlésen.² Felmerül a kérdés, hogy a fent vázolt folyamat milyen területi eltéréseket és helyi jellegzetességeket mutat az egyes vármegyékben az 1751. évi diéta folyamán.

Forrásbázisomat az egyes vármegyék közgyűlési jegyzőkönyvei, közgyűlési és országgyűlési iratsorozatai alkotják. A kutatás kezdetén összesen 25, nagyrészt dunántúli, alföldi és északkelet-magyarországi vármegye gyakorlatáról rendelkezem teljes vagy részleges adatokkal. (Részleges alatt azt értem, hogy vagy a követutasítás hiányzik, vagy csak jegyzőkönyvi, esetlegesen szakirodalmi adataim vannak a követek kiküldéséről.)³ Ugyanakkor az északnyugati Felvidék szinte teljesen kimaradt a vizsgálatból. Következtetéseim tehát nem statisztikai érvényűek, célom e mélyfúrás jellegű vizsgálattal inkább az eddigi

¹ A vonatkozó irodalom: *Salamon Ferenc*: Az 1741-iki koronázó országgyűlés. In: Kisebbségi történelmi dolgozatai. Bp. 1889.; *Eckhart Ferenc*: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Bp. 1946.; *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története. Mohácstól a török kiűzéséig. Bp. 1946. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, Hatóság és hivataltörténet III.); *Grünwald Béla*: A régi Magyarország 1711–1825. Bp. Osiris, 2001. 295–302.

² *Szijártó M. István*: A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792. Osiris, 2005. 401–403.

³ A követutasítás és a követküldés folyamatára a következő megyékből rendelkezem forrásokkal: Baranya, Borsod, Bihar, Csanád, Csongrád, Fejér, Győr, Heves, Külső-Szolnok, Moson, Nógrád, Sopron, Szabolcs, Tolna, Veszprém, Vas, Zala, Zemplén. Csak a követküldésről vannak információim Esztergom, Pest-Pilis-Solt és Szatmár, illetve Ugocsa megyéből. Csak a követutasítást (vagy annak kivonatát) ismerem Komárom, Somogy és Ung megyékből.

szakirodalmi vélemények források alapján történő árnyalása. A 18. századi vármegyei követküldési gyakorlat jellegzetességei kapcsán a következő témákra igyekszem kitérni: a követek kiküldésére, az instrukció (esetlegesen a pótutasítás) kiadására, a jelentések jellegére, illetve az esetleges követutasítás-összeállító bizottságok összetételére valamint a követi napidíjakkal kapcsolatos vitákra. Nem foglalkozhatok itt a követutasítások és sérelmi listák tartalmi elemzésével, a követek személyével sem.

Mária Terézia az országgyűlést 1751. április 18-ára hívta össze Pozsonyba. Az 1635. évi 79. törvénycikk szabta meg, hogy a diéta kezdete előtt hat héttel ki kell küldeni a királyi meghívókat. A gyakorlatban a meghívók kihirdetése a vármegyegyűléseken a követek kiküldésével együtt, a legtöbb esetben a törvényt betartva január-február során zajlott le. A királyi meghívólevél 1751-ben, mint már általában a 18. században, két követ kiküldését írta elő. A követek személyéről az 1625. évi 62. törvény rendelkezett úgy, hogy köztudomású birtokos nemest kell a vármegyének a diétára küldenie.⁴ Ez többnyire érvényesült is, azonban néhány esetben találunk kivételeket alacsonyabb státuszú, nem a jómódú középbirtokosok közé tartozó (armalista, taxalista származású, illetve kisbirtokos) nemesek alkalmazására. Lássunk erre a csoportra néhány kiragadott példát! Valószínűleg jogi szaktudása miatt választotta meg Ung vármegye az Ugocsa vármegyei péterfalvai armalista család sarját, Huszty István jogtudóst követévé 1751-ben.⁵ Az állítás valóságtartalma ugyan erősen megkérdőjelezhető, de Ugocsa vármegye követeiről — utalva alacsony társadalmi státuszukra — azt terjesztették megyebeli ellenlábasaik, hogy a megyében nem is rendelkeznek saját földbirtokkal, csak a főispántól kapott zálogbirtokokkal. Sőt egyikük, Hagara Pál esetében egyenesen jobbágyi-paraszti származására is utaltak a denunciálók.⁶ Baranya megyében a helyi nemesi társadalom jellegzetességéből és a tisztviselő-hiányból adódhatott, hogy Hersching Jánost, egy eredetileg uradalmi szolgálatban álló armalista nemes választották 1750-ben alispánná és küldték ki 1751-ben az országgyűlésre követnek.⁷ Zala megye alispánja és követe, szalápataikai Nagy Mihály zalalövői taxalista nemesi családból származott, de ekkorra birtokossá válva, „kisebb vagyonú tisztségviselő”-ként az esküdtségtől kezdve vé-

⁴ *Degré Alajos*: Zala megye reformkori követutasításai. In: Uő.: Válogatott jogtörténeti tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket és az utószót írta: Mezey Barna. Bp. 2004. 231–251. és *Eckhart F.*: Magyar alkotmány és jogtörténet i. m. 257.

⁵ Huszty Istvánra: *Szabó István*: Ugocsa megye. 2. átdolg. kiadás. Bp. – Beregszász, 1994. 81., 215–216. és *Szirmay Antal*: Notitia politica, historica, topographica inlyti Comitatus Ugochiensis. Pest 1805. 123–125.

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) P 1968 Perényi család levéltára, 1. tétel. Ugocsa megyére vonatkozó iratok (1676–1825) 188–196. f. Fancsika, 1751. június 29. Ugocsa vármegye által felvett tanúvallatási jegyzőkönyv.

⁷ Hersching János Arnold az uradalom-igazgatásból érkezett a vármegyei apparátusba, majd 1722-től esküdtként, majd 1734-től adószedőként működött, végül 1750-től haláláig, 1760-ig a vármegye alispáni tisztét töltötte be. Az 1754–55. évi nemesi összeírás Pécsen lakó armalistaként tüntette föl. Életrajzi adatai: *Ódor Imre*: A „megyei elit” a 18. századi Baranyában. In: Vera (nem csak) a városban. Tanulmányok a 65 éves Bácskai Vera tiszteletére. Szerk.: Á. Varga László. Debrecen 1995. (Rendi társadalom-polgári társadalom Supplementum) 253–263., különösen 256.; *Ódor Imre*: Nemesi társadalom a török hódoltság utáni Baranyában. In: Baranyai történetírás 1990/91. Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 1992. 61–92., különösen 86.

gigjárta a vármegyei hivatali ranglétrát, míg első alispán nem lett.⁸ Szuhányi Márton, Károlyi Sándor titkára, fiának, Ferencnek a nevelője, később Szatmár vármegye jegyzője, alispánja, majd 1751-ben diétai követe volt, amellyel egy időben helytartótanácsosként is működött. 1718-ban nyert nemesi címet, feltehetően a Károlyi család pártfogásából és ajánlására.⁹ Pályája későbbi szakaszán is Károlyi Ferenc egyik fő bizalmasa maradt.¹⁰ Kivételes társadalmi emelkedését jelzi, hogy Károlyi Sándor tábornagy unokahúgát, Perényi Éva bárónőt vehette feleségül.¹¹ Összességében elmondható, hogy — mint a 18. századi Angliában — a vagyontól és birtoknagyságtól függetlenül a politikai nemzet tagjai viselték a vármegyei követi megbízásokat, akik a vármegyei szintén már eleve jelentős pozícióval vagy presztízzsel, továbbá a közéleti szerepléshez megfelelő képességekkel és érdemekkel rendelkeztek.¹² Az alsótáblán a követküldés alapelve a 18. században már a képviseleti elv volt, de ennek gyakorlata még inkább eltért. A követek kiküldése az általam vizsgált megyékben háromféleképpen történhetett:

A legtöbbször előforduló követküldési mód a közgyűlés jelölésével, *communi omnium voto*-val vagy *acclamatio*-val, vagyis közfelkiáltással való választás volt. A szakirodalom által leírt és a források által is igazolt, általánosan elterjedt gyakorlat ez volt.¹³

A második típus, amikor főispáni jelöléssel és a követek közgyűlés általi megválasztásával történt a követek személyének kijelölése. Több megyében figyeltem föl erre a gyakorlatra. Néhány megyében a főispán hatalma — függetlenül attól, hogy a főispán a megyétől huzamosan távolabb is élt — továbbra is erősen érvényesült a követek kiküldésénél. Biharban a váradi püspök-főispán, Forgách Pál hat jelöltje közül választották a követeket.¹⁴ Moson vármegye rendjei a főispán, Esterházy Ferenc gróf kívánságára — ahogy a jegyzőkönyv

⁸ Szalapataki Nagy Mihály pályáját esküdtként kezdte 1724-ben, majd alszolgabíróként és 1738-tól adószedőként működött, 1747-ben másodalispánná, majd egy év múlva első alispánná választották, amely hivatalát 1756-ig viselte. Életére: *Turbuly Éva: Zala megye közigazgatása 1541–1750*. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk.: Molnár András. Zalaegerszeg 2000. 39., 454. és *Degré Alajos: Zala megye vezetőségének kiválasztása a feudalizmus végén*. In: *Jogtörténeti Tanulmányok*. Szerk.: Degré Alajos. V. Bp. 1983. 47–57., különösen 48. Noha családja taxalista eredetű volt, de a korszakra már Zalalövön és környékén számos birtokot szereztek: *Dominkovits Péter: Zalalövő története 1690–1790*. In: *Zalalövő története az ókortól napjainkig*. Szerk.: Molnár András. 157–238.

⁹ MNL OL A 57 Magyar Kancellária Levéltára, Libri Regii. 32. kötet. 48. Bécs, 1718. március 20. és *Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711–1815*. Bp. 1898. (reprint) 106. Utóbbi tisztségeire: *Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Tizedik kötet. 1863. 884. és *Ember Győző: A M. Kir. Helytartótanács ügyintézésének története 1724–1848*. Bp. 1940. 202.

¹⁰ *Éble Gábor: Károlyi Ferenc gróf és kora 1705–1758*. Bp. 1893. 72–73., 104., 107–108., 514.

¹¹ *Éble Gábor: A Nagy-Károlyi gróf Károlyi család leszármazása a leánykori ivadékok feltüntetésével*. Bp., 1913. (V. leszármazási tábla).

¹² A politikai nemzet (political nation) kifejezést és párhuzamát Sir Lewis Namier a 18. századi brit parlamenti képviselőiről írott klasszikus elemzéséből kölcsönöztem: *Sir Lewis Namier: The structure of politics. At the accession of George III. Second edition*. London 1961. 7.

¹³ *Degré Alajos: Szavazási rend a megyegyűléseken i. m. 180–181.* és *Eckhart F: Magyar alkotmány és jogtörténet i. m. 270.*

¹⁴ MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL HBML) IV.a.1. Bihar vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 13. kötet. 556–558. Váradolaszi, 1751. január 12.

hangsúlyozza — az 1741. évi gyakorlat szerint küldték ki az alispánt és a jegyzőt.¹⁵ Sopron vármegyében a bécsi udvar követeként Nápolyban tartózkodó Esterházy Pál Antal herceg-főispán a közgyűléshez intézett levelében megnevezett négy jelöltje közül választották ki az alkalmas személyt a vármegye rendjei.¹⁶ Zala vármegye esetén Althann János Mihály gróf főispán 1751. január 15-én Bécsben kelt levelében javasolta a vármegyének szalapatakai Nagy Mihály alispán és Hertelendy Gábor jegyző országgyűlési követté választását, amelyet a megyegyűlés aztán egyhangúan el is fogadott.¹⁷ Zemplén megyében a főispáni adminisztrátor, Klobusiczky Antal gróf a rendek elé terjesztette azt a három jelöltet, akik közül a „második követ”-et megválasztották a rendek az alispán mellé, akit — úgy tűnik — hivatalból küldtek ki.¹⁸ Ugyanekkor Heves vármegyében a püspök-főispán, Barkóczy Ferenc gróf lemondott a követjelölési jogáról a közgyűlés javára. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a főispán ne tudta volna befolyásolni az országgyűlési követek személyének kiválasztását vagy a követek országgyűlési munkájának menetét, mivel a követnek választott jegyzőt nem sokkal korábban nem a közgyűlés választotta meg, hanem a főispán nevezte ki.¹⁹

A harmadik eset, amikor a követeket a főispán nevezte ki és a közgyűlés erősítette meg. Csongrád megyében Haller István, a vármegye legnagyobb magánbirtokos-családjának, a Károlyi grófoknak a rokona volt a főispán.²⁰ Ő levelében elrendelte a közgyűlés számára, hogy Labády Ádám alispánt és Marsovszky György jegyzőt válassza meg, amit az készségesen meg is tett.²¹ Zsilinszky Mihály megyetörténeti munkájából egyébként kiderül, hogy nemcsak ezen a diétán, hanem már a század eleje óta Csongrádban a főispáni kinevezéssel történő követállítás gyakorlata dívott.²² Ennek oka a feltehetően a megye és a tágabb régi sajátos gazdasági-társadalmi viszonyaiban gyökeredzett: vagyis a nagybirtok erős túlsúlyában. A dél-tiszántúli régió vármegyéinek nagybirtok dominálta birtokstruktúrája és nem őshonos, de az itteni uradal-

¹⁵ MNL Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Mosonmagyaróvári Fiókleveletára (a továbbiakban MNL GYMSML ML) IV.A. 502. a. Moson vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (protocolla congregationum) 20. kötet.

¹⁶ MNL Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Soproni Levéltára (a továbbiakban MNL GYMSML SL) IV.1.a. Sopron vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. Nemeskér, 1751. február 25. 5.

¹⁷ MNL Zala Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL ZML) IV.1.a. Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési és részgyűlés jegyzőkönyvek 13. kötet. (1751–1752). 5–7. Egerszeg, 1751. február 4. és ugyanott IV.1. b. Közgyűlési iratok (1751. év). Bécs, 1751. január 15. Althann János Mihály gróf-főispán levele a vármegye Zala vármegye rendjeihez.

¹⁸ MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Fiókleveletára (a továbbiakban MNL BAZML SL) IV. 2001. a. Zemplén vármegye nemesi közgyűlésének, bizottmányának és Haynau-féle közigazgatásának iratai. Közgyűlési és törvényszéki jegyzőkönyvek. 42. kötet. 139. Varannó, 1751. február 11.

¹⁹ *Szederkényi Nándor*: Heves vármegye története. IV. kötet. Egervára visszavételétől 1687-től 1867-ig. Eger, Heves vármegye közönsége, 1893. 230–243.

²⁰ Haller István gróf (1715–1756): Haller Gábor és Károlyi Klára fia, Károlyi Sándor unokája: *Éble G.*: A Nagy-Károlyi gróf Károlyi család i. m. VI. tábla.

²¹ MNL Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára (a továbbiakban MNL CSML SZL) IV. A.1. a. Csongrád vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 6. kötet, 347–348. Haller István levele bemásolva (Éradony, 1751. január 27.) és elintézése (354.)

²² *Zsilinszky Mihály*: Csongrád megye története II. kötet. Bp. 1898. 69.

maktól is többé-kevésbé függő viszonyban lévő (döntően északnyugat-felvidéki armalista nemesi családokból verbuválódó) megyei tisztikaráról — a hiányzó kutatások ellenére is — hasonló fejlődési jellegzetességeket lehet megállapítani.²³ Egy tanúvallatási jegyzőkönyv vet némi fényt az Ugocsa megyei követküldési gyakorlatra. Itt — noha egy tendenciózusan elfogult forrásról van szó — úgy tűnik, hogy báró Perényi Károly főispán a vármegyegyűlést megkerülve, annak tudta nélkül nevezte ki az országgyűlésre küldendő követeket.²⁴

Meg kell jegyezni, hogy a szakirodalom a követválasztások kapcsán hangsúlyozza, hogy az inkább jelölés vagy felkérés volt, mint valódi választás. Sőt, Salamon Ferenc azt is írja, hogy a követi megbízatásért nem álltak sorba a jelentkezők, a korteskedést ekkor nem azért folytatták a nemesemberek, hogy megválasszák őket (mint a reformkorban), hanem inkább azért, hogy elkerüljék a sok költséggel és fáradsággal járó kiküldetést.²⁵ (Azt, hogy jobban megérje követséget vállalni, a megyék a napidíjak összegének emelésével és különböző jogcímenek kifizetendő díjazásokkal próbálták elérni, de erre majd még később visszatérek.) Sőt, állítólag voltak megyék a 18. században, ahol alig tudtak országgyűlési követet választani, mert senki sem kívánta vállalni a hosszú távollétet.²⁶ A követküldési gyakorlat azt mutatja, hogy az egyik követ szinte minden esetben „hivatalból” az első vagy második alispán, a második követ vagy a jegyző vagy egy táblbíró volt. 1751-ben három megye esetében fordult elő, hogy egy-egy központi kormányhatóság tisztviselőjét választották meg vármegyei követté (Hont, Sáros, Szatmár vármegyékben). Ez a diétákon néhány esetben megfigyelhető kettős kötődés — némileg meglepő módon — még a reformkorban is jellemző maradt.²⁷ A korabeli politikai gyakorlatra alapozva a kortársak úgy tartották ugyanis, hogy a dikasztériumi hivatalnokok a királyi (központi) hatalmat képviselik, amely összeférhetetlen a rendi jogok védelmét ellátó vármegyei funkció vállalásával.²⁸ Az 1751. évi országgyűlésen is megfigyelhe-

²³ A régió (Békés, Csanád, Csongrád, később Temes vármegyék) 18–19. századi nemességének társadalmi viszonyairól Szabó Ferenc és Szilágyi Adrienn írásai igazítanak el elsősorban: *Szabó Ferenc: Az alföldi nemesi vármegyék újrászervezése és a felvidéki hivatalkereső nemesség migrációja a 18. században.* In: *Uő.: Két és fél évszázad az Alföld történetéből. (Válogatott tanulmányok).* Szeged 2008. (Dél-alföldi évszázadok 25.) 37–41. és *Szilágyi Adrienn: A Békés vármegyébe betelepülő nemesség a 18–19. században.* *Korall* 12 (2011: 46). 66–87., különösen 66.

²⁴ MNL OL P 1968 1. tétel. Ugocsa megyére vonatkozó iratok (1676–1825) 188–196. f. Fancsika, 1751. június 29. Ugocsa vármegye által felvett tanúvallatási jegyzőkönyv. A forrás keletkezésében nagy szerepe volt Sötér Józsefnek, a vármegye korábban leváltott alispánjának és Ráthonyi Zsigmond táblabírónak, akik feljelentették főispánjukat annak hivatalai visszaélései miatt a Helytartótanácsnál. Követelésük volt, hogy a törvénytelenül a diétára küldött követeket hívják vissza és a vármegyegyűlés válasszon helyettük újakat. Törekvésüket nem koronázta siker.

²⁵ *Salamon Ferenc: Kisebb történeti dolgozatai.* Bp. 1889. 61.

²⁶ *Poór János: A magyar társadalom a 18. században.* In: *Művelődéstörténet, Tanulmányok és kronológia a magyar nép művelődésének, életmódjának és mentalitásának történetéből II.* Szerk.: B. Gelencsér Katalin Bp. é. n. 447–486., különösen 463.

²⁷ Az 1825 és 1848 közötti hat rendi országgyűléseken részt vevő vármegyei követei 1, 87 %-a (12 fő) vállalt helytartótanácsosi, 1,09%-a (7 fő) viselt országos bírói (hétszemélynöki, királyi táblai ülnöki) pozíciót követségével egy időben. Erre: *Pálmány Béla: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848. I. kötet.* Bp. 2011. 49.

²⁸ Az 1792. évi országgyűlés kapcsán a szakirodalomban is közismert nádori leirat alapján a helytartótanácsi hivatalnokokat kizárták például a megyei követi megbízások elvállalásából: *Mályusz Elemér: Sándor Lipót főherceg-nádor iratai 1790–1795.* Bp. 1926. 130., 478–479.

tő jelenség oka abban rejlik, hogy a vármegyék megpróbálták egy-egy megyéjükben is birtokos kormányhatósági hivatalviselő, Pozsonyban és Pesten is meglévő befolyását felhasználni saját vármegyéjük érdekében.²⁹ Sáros vármegyében a század folyamán gyakorlattá vált, hogy a Királyi Táblán hivatalt vállaló pécsi-újfalusi Péchy család valamely tagját választotta meg minden alkalommal követté (1741, 1751, 1764–65).³⁰

A követutasításokról szólva — most nem térve ki azok részletes tartalmi jellemzőire — megállapítható, hogy sok esetben a korábbi követutasítások orvoslást nem nyert sérelmeit vagy végre nem hajtott követeléseit emelték át az új instrukcióba.³¹ Nemcsak Somogy megyében volt ez a gyakorlat tapasztalható.³² Veszprém megyében például a közgyűlés még azt is deklarálta, hogy az új követutasítást az előző diéták iratainak és sérelmeinek pontjaiból kompilálják össze.³³ Sopronhoz hasonlóan Biharban a megyegyűlés meghatározta, hogy az előző, 1741. évi diéta követutasítását és sérelmi listáját kell kijavítani, vagyis aktualizálni a tíz évvel későbbi viszonyokra és a követek számára kiadni.³⁴ Fejér megyében a jelenlévő rendek az előző diéta instrukcióját vették elő, és a közgyűlés alkalmával a jelenlévő rendek észrevételeinek beépítésével adták ki az új utasítást.³⁵

A szakirodalomban gyakran felmerülő kérdés a követutasítások szigorúsága, illetve a követek beszámoltatásának problémája. A követutasításról a kortársak — az 1764–65. évi országgyűlés szereplői — is úgy nyilatkoztak, hogy az nem köt, csak irányt mutat.³⁶ A vármegyét uraló köznemesség politikai öntudatra ébredése is csak a század közepétől figyelhető meg. A szakirodalom szerint ezt jelzi, hogy 1741-től jelentek meg az egyre részletezőbb és a partikuláris sérelmek helyett egyre inkább az országos problémákat középpontba helyező követutasítások.³⁷ A század elején, de még a század közepén is előfordul az a

²⁹ Pálmány Béla szerint a jelenség oka sokrétűbb: „a vármegyéhez kötődő családi gyökerek, nagy birtokok, vagy a korábbi követi tisztség közmegelegedésre méltó betöltése azonban ezt a jogi kérdést is okafogyottá tette”. Erre: Pálmány B.: A reformkori magyar országgyűlések i. m. 49.

³⁰ A vármegyei követek személyéről szóló (külön nem hivatkozott) adatok a 18. századi országgyűlések történetét vizsgáló Diéta kutatócsoport internetes adatbázisából származnak: <http://szijarto.web.elte.hu/segitseg.htm> (2014. május 31-i letöltés).

³¹ *Szijártó M. István*: Megye, rendek és diéta a 18. században. In: Mánások, birtokosok, címereslevelek. Rendi társadalom-polgári társadalom 9. Konferencia: Pécsvárad, 1995. szept. 12–13. Szerk.: Pálmány Béla. Debrecen 1997. 164.

³² *Szijártó I.*: A diéta i. m. 388–391., különösen 390.

³³ MNL Veszprém Megye Levéltára (a továbbiakban MNL VEML) IV. 1.a. Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 5. kötet (1747–1756). 286–287. Veszprém, 1751. február 8.

³⁴ MNL HBML IV.a.1. Bihar vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 13. kötet. 556–558. Váradolási, 1751. január 12.

³⁵ MNL Fejér Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL FML) IV. 1.a. Fejér megye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 12. kötet (1749–1756). Fehérvár, 1751. január 26. 229–230.

³⁶ *Horváth Mihály*: Az 1764-ki országgyűlés története. In: Horváth Mihály kisebb történelmi munkái. Pest 1868. I. kötet.

³⁷ Erről újabban egy forráskiadvány bevezetője: Pest-Pilis-Solt vármegye országgyűlési követutasításai a 18. században. Szerk.: Kiss Anita. Összeállították: Kiss Anita – Nagy János – Kapitány Adrienn. Bp. 2015. (Pest megyei levéltári füzetek 38) 16.

sablonformula, amely az egyes, az utasításban nem részletezett ügyekben való eljárás módjára vonatkozik, nevezetesen, hogy „*a követ urak ügyességére és bölcsességére*” bízta a diétai ügyek elintézését.³⁸ A század első felében a vármegyék legtöbbször csak arra intették a követeket, hogy vegyék figyelembe a vármegye főispánjának, illetve az ország főurainak akaratát és ügyeljenek a rendi kiváltságokra. 1751-ben már több, egyébként vezető szerepet játszó törvényhatóság esetében előfordul, hogy a közgyűlés a többi vármegyei követtel való együttműködésre szólítja föl a követeket a rendi kiváltságok védelmét érintő ügyekben (például Baranya, Borsod, Győr, Nógrád, Somogy, Veszprém). Már konkrét együttműködést mutat, hogy 1751-ben a felső-magyarországi tiszai vármegyék egy része (Zemplén, Borsod, Szabolcs, Ung) az országgyűlés előtt követutasítását egymásnak elküldte, és körleveleikben politikai álláspontjuk egyeztetésére hívták föl egymás figyelmét. A jelenség azért is érdekes, mert 1751-ben hasonló az ország más részein nem tapasztaltam, sőt a vármegyék közötti (országgyűlésen kívüli) diéták előtti magasabb szintű egyeztetés is csak 1790-ben válik (újra) jellemzővé.³⁹

A politikai öntudatosodás jeleit mutatja, hogy 1751-től előfordulnak azok a kitételek az instrukciókban, amelyek előírják a követek rendszeres beszámolósi kötelezettségét a küldőik irányába, illetve kötelezővé teszik az utasításban nem említett ügyekre nézve a vármegye útmutatását vagy hozzájárulását. Borsod vármegye például utasította követeit, hogy az „ország státuszát” érintő közügyeket a vármegye plénuma elé is terjessze be.⁴⁰ Baranya vármegye instrukciója pedig kötelezte a követeket, hogy időről-időre informálják a vármegye közönségét a tárgyalásra vett minden, nemesi előjogokat sértő ügyről.⁴¹ A vármegye egyetlen ismert pótutasításában éppen az adóügyben kérte arra követeit, hogy a dunai vármegyékkel együttműködve a megyére eső adóösszeg növelését akadályozzák meg.⁴² Bihar követei — noha ezt az utasítás nem írta elő nekik — a diéta alatt négy magyar nyelvű jelentésben számoltak be küldőjüknek a diétai eseményekről.⁴³ Mindhárom esetben a közgyűlés érdemben tárgyalta is

³⁸ Idézet Borsod vármegye követutasításából: MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár (a továbbiakban MNL BAZML) IV. 501. b. Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési, iratok. 51. d., Pol. Act. Mat. V. Fasc. I., No. 287. Követutasítás. Miskolc, 1751. február 15.

³⁹ Itt egy korábbi, a Nyugat-Dunántúlon 17. század második felétől megjelenő, de országos szinten is meglévő gyakorlat újjáéledéséről lehet beszélni: *Dominkovits Péter*: Vármegye és országgyűlés a 17. században. A nyugat-dunántúli törvényhatóságok példáján. In: *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig*. Szerk.: Dobszay Tamás-Forgó András et alii. Bp. 2014. 102–122. 118.

⁴⁰ MNL BAZML IV. 501. b. Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési, iratok. b51. d., Pol. Act. Mat. V. Fasc. I., No. 287. Borsod vármegye közgyűlési iratai. Követutasítás. Miskolc, 1751. február 15. 49. pont.

⁴¹ MNL Baranya Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL BAML) IV. 1-a. Baranya vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Baranya vármegye közgyűlési jegyzőkönyve (1750–1753). 147.

⁴² MNL BAML IV.1.a. Baranya vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Baranya vármegye közgyűlési jegyzőkönyve (1750–1753) 192. Pécs, 1751. június 26.

⁴³ MNL HBML IV.1. b. Bihar vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok. 46. doboz. Bihar vármegye közgyűlési iratai. 1751. május 12.: anni 1751. Fasc. V., No.1.; 1751. június 9.: anni 1751. Fasc. VI., No.1.; 1751. augusztus 25.: uo., Fasc.VIII., No. 15. és MNL HBML IV. a. Bihar vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 13. kötet, 887–889.

az előterjesztett ügyeket, alkalmanként póttutasítást is adott a követeknek. A források tanulsága szerint a megye különösen az adóemeléssel kapcsolatos ügyekben tartotta fenn magának a döntési jogot, kérve a követeket, hogy minden ilyen esetben informálják a vármegyét.⁴⁴ Sőt, Sopron megyében — noha az utasítás nem rendelkezik erről — a követek kötelességüknek érezték, hogy a kormányzati adóemelés kérdésében a „szegény teherviselő nép” védelmében kérjék ki a vármegye véleményét.⁴⁵

Az előbbi példák annál inkább figyelemre méltóak, mert a szakirodalom szerint Tolnában és Somogyban a diéta végeztével, a követek munkáját összegző igényű első végjelentések csak a század végeztével, 1791-ben születtek, bár feltételezhető, hogy a 18. században korábban is voltak ilyenek, ám ezek nem lelhetőek föl.⁴⁶ 1751-ben még a szóbeli végjelentések voltak általában jellemzőek, aminek a tényét, ritkán egy-két mondatban tartalmát (például Veszprém) a közgyűlési jegyzőkönyvek is rögzítik. 1751-ben hosszabb magyar nyelvű végjelentés maradt fenn Nógrádból,⁴⁷ Biharból, latinul Csanád vármegyéből.⁴⁸ Ugyan nem maradt fenn korunkig, de egy jegyzőkönyvi bejegyzésből kiderül, hogy a kicsiny Esztergom vármegye követei is a diéta végeztével írásbeli jelentést adtak be a közgyűlésen.⁴⁹ Szatmár vármegye egyik követének leveléből tudjuk, hogy ő — pozsonyi hivatali elfoglaltságára hivatkozva — írásbeli jelentést küldött a vármegyének (főként adóügyi témákban), míg követtársa — jelen lévén a megyegyűlésen — szóban számolt be a diétán történekről.⁵⁰ Az utasítás szerepének felértékelődése és a közgyűlési kontroll erősödése a diétai szintéren is megmutatkozott. Az 1751. évi vármegyei követek a június 12-i vita során arra hivatkoztak, hogy a királyi előterjesztésekben előirányzott adóemelés megszüavazása mind kapott instrukciójukkal, mind lelkiismeretükkel ellentétes.⁵¹ Az

⁴⁴ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (a továbbiakban OSZK Ktt.) Fol. Lat. 3102. Nagy Gábor: *Collectio actorum publico-politicorum...* 13–14. f. Bihar vármegye nemesi közgyűlésének levele Ferdéni Ferenc és Bossányi Ferenc vármegyei követeknek. Váradolási, 1751. június 16. A vármegye közgyűlése szerint: „az olyanokban, az kik Instructiojukban ki téve nincsenek, de főképpen azokban, az kik az Contributionale Quantumot néminemű képpen nehezítik, hírünk nélkül magát ne avassa, hogy az eránt bővebb akarattját és szándékát az Tettes Nemes Vármegyének kegyelmeikkel közöllyük, mind illendőnek, mind szükségesnek lenni állítottuk”.

⁴⁵ MNL GyMSL SL IV. 1.b. Sopron vármegye közgyűlési iratai. Közgyűlési iratok (Acta congregationum) 46. doboz. 1751. No. 13. Festetics Pál és Pászthory László országgyűlési követek levele a vármegyéhez (Pozsony, 1751. május 31.)

⁴⁶ Horváth Árpád: Tolnavármegye és a rendi országgyűlések (1712–1805). In: *Tanulmányok Tolna megye történetéből.* 8 Szerk.: K. Balog János. Szekszárd 1978. 99–123., különösen 100. és *Szijártó I.*: A diéta i. m. 382.

⁴⁷ MNL Nógrád Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL NML) IV.1. f. Nógrád vármegye közgyűlési iratai. Országgyűlési iratok. *Relatio actorum Diaetalium Fasc. E., A 1751.*

⁴⁸ Csanád vármegye követeinek írásos végjelentése a jegyzőkönyvbe bemásolva: MNL CSML IV. A) 1-a. Csanád vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Kis- és közgyűlési jegyzőkönyvek. 2. kötet. Battonya, 1751. szeptember 20. 744–750.

⁴⁹ MNL Komárom-Esztergom Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL KEML) IV. 1.a. Esztergom vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlések jegyzőkönyvei és jegyzőkönyvi fogalmazványok 5. kötet. 394. [mikrofilmen MNL OL X 496] Esztergom, 1751. október 6.

⁵⁰ MNL OL P 398 Károlyi család nemzetségi levéltára, Missilisek, 164. doboz. 73.729. levél. Pozsony, 1751. szeptember 29. Szuhanýi Márton levele Károlyi Ferenc gróf szatmári főispánhoz.

⁵¹ Országgyűlési Könyvtár (a továbbiakban OGYK) Gyurikovits-gyűjtemény, 700. 462. 49. *Acta Diaetae per Sacram Caesareo Regiam Majestatem...* (Bernáth György-féle napló).

újonnan szabad királyi városi címet nyert helységek országgyűlési képviseleti és szavazati joga körül kibontakozott vitában, július 10-én a vármegyei követek azzal érveltek, hogy utasításuk van arról, hogy a diétán e városok jogainak becikkelyezésével szálljanak szembe.⁵²

A követutasítás kiadásának módja a szakirodalomban kevésbé tisztázott kérdés. A szakirodalom szerint erre nem fordítottak ekkor még túl nagy gondot: a követek saját maguknak állították össze a követutasítást, vagy esetleg — ahogy Tolnában 1751-ben — a jegyző a követek számára.⁵³ Mivel a követek a magisztrátusból vagy a megye és az ország dolgait jól ismerő táblabírákból kerültek ki, természetes volt, hogy részt vettek az utasítások kidolgozásában, ahogyan egyébként is végeredményben valamennyi kérdésben egy szűk réteg döntött és intézkedett, részben közigazgatási tapasztalatának, részben befolyásának köszönhetően. Sőt, önmagában az sem feltétlenül különös, ha nincs tudomásunk arról, hogy az utasításokat bármilyen formában tárgyalták volna, akár bizottságot küldtek volna ki az ügyben, hiszen a közgyűlések működésére vonatkozó forrásaink egyéb tekintetben is igen szűkszavúak. Feltételezésem szerint azonban a követutasítás-összeállító bizottság kiküldése a fejlődés egy következő szakaszát jelzi. Akkor küldik ki, amikor a középbirtokos nemesség egyre inkább érdekeltté válik az országos politika formálásában, és ezzel együtt a társadalmi érdekegyeztetés-, és ütköztetés egy új formáját jelenti. Zala megyében például először 1722-ben állítanak föl egy kilenctagú bizottságot erre a célra.⁵⁴ Vannak olyan vármegyék, mint például Pest vagy Esztergom, illetve Győr, ahol még 1751-ben sem jelölték ki név szerint a bizottság tagságát (csak az elnököket), csupán annyit írtak elő, hogy a tisztikar a földesurak, tehát az uradalmak képviselőivel együtt állítsa össze az utasítást.⁵⁵ A vizsgált vármegyék egy részében (11 vármegye: Baranya, Bihar, Borsod, Heves, Moson, Nógrád, Sopron, Veszprém, Vas, Zemplén) a közgyűlés a bizottsági tagokat név szerint is kijelölte. A tagság összetételéről megállapítható, hogy ide a tisztikar képviselőin kívül néhány, a *bene possessionati*hoz tartozó táblabíró és az uradalmak képviselői kerültek be. A vármegyebeli bizottságokban, illetve a követeket kiküldő megyegyűlés résztvevői között előfordulnak a Királyi Tábla tagjai és családtagjai, mint megyebeli birtokosok, akik a diétán is szerepet játszottak a kormánypárt oldalán: például Borsodban báró Dőry Ferenc királyi táblai báró, Sopron megyében felsőbüki Nagy Pál személynöki ítélőmester, Tolnában és Fejérben Rudnyánszky József királyi táblai ülnök, Esztergomban Terstyánszky József alnádor. Az utóbbi vármegyében az alnádort — aki a megyében viselt év-

⁵² OGYK, Gyurikovits-gyűjtemény, 700. 468. 424–425. Diarium Generalis I. Regni Hungariae

⁵³A Tolna megyei példa: *Horváth Á.*: Tolna vármegye i. m. 103. Pest megyében pl. 1741-ben az alispán elnökletével lényegében a jegyző és a két követ által alkotott bizottság állította össze az instrukciót: MNL Pest Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL PML) IV. 1-a. Pest-Pilis-Solt vármegye nemesi közgyűlési iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyv (1740–1741) 19. kötet, 413.

⁵⁴ *Degré A.*: Szavazási rend i. m. 231.

⁵⁵ MNL PML IV. 1.a. Pest-Pilis-Solt vármegye nemesi közgyűlési iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyv (1749–1756) 21. kötet, 181. és MNL KEML IV.1-a. Esztergom vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlések jegyzőkönyvei és jegyzőkönyvi fogalmazványok. 5. kötet. Esztergom, 1751. március 8. 373–374.

tizedekig hivatalt — delegálták az utasítás-összeállító bizottság elnökévé, miután fiát, Terstyánszky Józsefet táblabíróvá és országgyűlési követévé választatta.⁵⁶

Azokban a megyékben, ahol a nagybirtok dominanciája kiemelkedő volt, ott az uradalmi alkalmazottakat is beválasztották a bizottságba, akik jelentős mértékben befolyásolhatták a döntéshozatali mechanizmust is. Csak két példát hadd említsek! Mosonban az utasítást összeállító bizottság kilenc tagjából négy fő uradalmi alkalmazott volt.⁵⁷ Tolnában — itt nem küldtek ki külön utasítás-összeállító bizottságot — a követeket kiküldő közgyűlésen (a tisztikar tagjai kívül) 4:5, az utasítást elfogadó gyűlésen 2:4 arányban voltak jelen a megyebeli birtokos nemesek és az uradalmak képviselői (prefektusok, provizorok, inspektorok).⁵⁸ Ahol az egyházi nagybirtok jelentős volt, illetve a főpásztor volt a főispán, ott jelentős szerepet játszottak a középpapság képviselői (kanonokok, prépostok, apátok) is, több esetben bizottsági elnökként.⁵⁹ Így volt ez például Baranyában, ahol a pécsi, Borsodban az egri káptalan, Biharban a váradi püspökség és káptalan, Győr megyében a pannonhalmi apátság, Sopronban a csornai prépostság képviselői, Fejérben a veszprémi káptalan követei jelentős erőt képviseltek.⁶⁰ Ennek a rétegnek a kiemelkedő jelenléte a megyei bizottságokban összefüggésben állhat nemcsak az adott megye területén fekvő egyházi nagybirtok gazdasági-társadalmi súlyával, hanem az alsótáblai klérus a megyei közéletben vagy a diétán jelentkező szerepvállalásának a század közepétől érzékelhető erősödésével is (például adómegajánlások megszavazásánál).⁶¹ A klérus eme tagjai hosszabb-rövidebb közéleti szerepet vállaltak, sőt az adott egyházi testület legaktívabb képviselői voltak. Fonyó Sándor pécsi kanonok, scutari

⁵⁶ Terstyánszky János alnádorról és fiáról: *Prokopp Gyula*: Terstyánszky János alnádor (megh.: 1754). In: *Levéltári Szemle* 26 (1976: 2–3) 171–176.

⁵⁷ Moson vármegye birtokviszonyaira és nemesi társadalmára: *Dominkovits Péter*: Latifundiумok és nemesi kisbirtokok (Moson megye nemessége a 18–19. század fordulóján). In: *Mágnások, birtokosok, címereslevelesek* i. m. 203–218.

⁵⁸ MNL Tolna Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL TML) IV.1.a. Tolna vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok (protocolla congregationum) 9. kötet (1747–1753) Szekszárd, 1751. január 4. 295.; 1751. április 14.: 305.

⁵⁹ Mária Terézia 1767 és 1770 között készült úrbéri összeírása, amely országos szinten közöl adatokat a korabeli birtokviszonyokról, magyar holdban adva meg az úrbéres jogállású földek nagyságát. Bihar megyében a váradi káptalan 23 315 holdat, a váradi püspökség ugyanitt 40 371 holdat, az egri káptalan Borsod megyében 19 767 holdat, a pécsi káptalan Baranyában 16442 holdat, a pannonhalmi apátság Győr megyében 6748, míg a győri káptalan ugyanitt 7337 holdat, Sopron megyében a csornai prépostság 2748 holdat birtokolt. Az egyházi birtokok súlya az egyes megyéken belül változott: az egri káptalan például nemcsak az ország harmadik legnagyobb egyházi földesura volt, hanem Borsod megye második legjelentősebb földbirtokosa is. A nagy területű Biharban az egyház a Magyar Kamara mellett a második legnagyobb földesúr. A pannonhalmi apátság és a győri káptalan Győr megyei birtokállománynak összesen kb. 58%-t adta. Ehhez képest a csornai prépostság Sopron megyei 2%-os, illetve a veszprémi káptalan Fejér megyei egy falu nagyságú részesedése csekélynek tűnik. A fenti adatok: *Fónagy Zoltán*: A nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában. I–III. kötet. Bp. 2013. [DVD-melléklet]

⁶⁰ Nyugat-dunántúli források alapján feltételezhető, hogy a káptalani középérték jelenléte az amúgy is egyházi birtokok által dominált vármegyékben a követküldésnél az előző században is meghatározó volt: pl. 1630-ban Győr vármegye 14 fős instrukció-összeállító bizottságából 3 fő a középpapságot képviselte: különösen *Dominkovits P.*: Vármegye és országgyűlés i. m. 106.

⁶¹ Erre: *Szijártó I.*: A diéta i. m. 166.

címzetes püspök, 1751-ben káptalani követ, továbbá a Hétszemélyes Tábla ülnöke az ekkor üresedésben lévő pécsi egyházmegye helynöke volt a Berényi Zsigmond pécsi püspök halálát (1748) követő időszakban egészen Klimó György ki nevezéséig.⁶² (Helyi tekintélyét mutatta, hogy 1751-ben az országgyűlés alatt mind a pécsi káptalan, mind Baranya vármegye közgyűlése őt ajánlotta az uralkodónak a pécsi püspöki méltóságba.⁶³) Borsod megyében, az utasítás-összeállító bizottságban is helyet kapott az egri káptalan képviselőjében — a diétai naplók tanulsága szerint — később az 1751. évi országgyűlésen a kormányzati adóemelést melletti felszólaló Gusztinyi János és Hubert Mátyás egri kanonok.⁶⁴ Orosz Pál veszprémi nagyrépost, anzári címzetes püspök, a veszprémi káptalan országgyűlési követe, illetve Dravecz József címzetes veszprémi kanonok és fehérvári főesperes Fejér vármegye követválasztó közgyűlésén is részt vett 1751 januárjában.⁶⁵ Biharban az 1728–29. évi diétán a pasquillusok által ellenzéki szónokként emlegetett Keczer János (más forrás szerint István) kanonok, ekkor nagyrépost is tagja volt a deputációnak.⁶⁶ Győr megye utasítás-összeállító bizottságának elnöke volt a több diétát megjárta, 1722–23. évi országgyűlésen naplót is vezető Sajghó Benedek pannonhalmi főapát.⁶⁷

Hatalmi szempontból az sem volt érdektelen, hogy az adott megyének ki volt a főispánja, illetve a legjelentősebb nagybirtokosai, továbbá fontos szempont volt, hogy ezek a megyében vagy azon kívül élnek-e. A kormányzat a 18. században a főispánokat mindvégig arra ösztönözte, hogy a követválasztó és a követutasítást kidolgozó megyegyűléseken jelenjenek meg, és személyes jelenlétükkel az uralkodó számára kedvezően befolyásolják a döntéshozatalt.⁶⁸ A kor-

⁶² *Fedeles Tamás*: A pécsi székeskáptalan és kanonokjai a 18. század első felében. In: A pécsi egyházmegye a 17–18. században. Szerk.: Fedeles Tamás – Varga Szabolcs. Pécs 2005. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis I.) 204–245., különösen 226–227.

⁶³ MNL OL A 1 Magyar Udvari Kancellária Levéltára. *Originales referadae*. 1751. No. 90. (mikrofilmen: X. 4384., 9975. tekercs.)

⁶⁴ MNL BAZML IV. 501-a. Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 24. kötet.. 891-892.l. Miskolc, 1751. január 22. és *Nagy János*: Rendi politikai kultúra a XVIII. századi országgyűlési pasquillusok tükrében. Az 1741. és az 1751. évi országgyűlés kollektív pasquillusai. In: Paletta I. Kora újkor- történeti diákkonferencia. Tanulmánykötet. Szerk.: Fekete Bálint – Nyúl Viktor. Bp. 2013. 63–79.

⁶⁵ MNL FML IV. 1.a. Fejér megye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 12. kötet. 1749–1756. Fehérvár, 1751. január 26. 229-230. A veszprémi egyházmegye helynökeiről és kanonokjairól: *Hermann István*: A veszprémi római katolikus egyházmegye helynökei 1700 és 1777 között. In: Padányi Biró Márton emlékezete. Szerk.: Hermann István. Veszprém 2014. 227–257., különösen 238., 244., 253–254.; *Hermann István*: A veszprémi székeskáptalan személyi összetétele 1700 és 1777 között In: Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére. Szerk.: Karlinszky Balázs. Veszprém 2010. 179–225.

⁶⁶ *Heckenast Gusztáv*: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban. Életrajzi adattár. Sajtó alá rendezte: Mészáros Kálmán. Bp. 2005. 125. A személyére vonatkozó pasquillusok: OSZK Ktt. Fol. Lat. 3987. 6. f. és OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 4–6. ff.

⁶⁷ MNL GYMSL GyL IV.1-a. Győr vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (protocolla congregationum) 1751. március 31-i bejegyzés és *Szekér Barnabás*: „His negotiis insurando...”. Sajghó Benedek főapát az 1722/23. évi országgyűlésen. In: Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon. Szerk.: Illés Pál Attila – Juhász Laczik Albin. Bp. 2012. (Rendtörténeti konferenciák 7/1) 437–455.

⁶⁸ *Szijártó I.*: A diéta i. m. 185.

szakban érezhető kormányzati szándék azonban a mindennapi gyakorlatban ekkor még alig tudott érvényesülni. A kormányzati szervek a valóságban kevésbé a megyegyűlések befolyásolására törekedtek, hanem inkább csak információszerezésre. Az 1751-es diéta előkészítései, a királyi előterjesztések hatékonyabb megszerkesztése érdekében a Magyar Udvari Kancellária a királynőnek tett felterjesztésében javasolta, hogy mivel a Helytartótanácsnak több főispáni méltóságot viselő tagja is van — akik a követek kiküldésekor és a követutasítás összeállításakor a megyegyűlésen amúgy is jelen vannak — ezért kérni kell őket, hogy jó előre tudósítsák a kormányzati szerveket a megyék összeállított sérelmeiről.⁶⁹ Az 1752. évi főispáni utasítás a főispánok vármegyei közigazgatáson belüli szerepkörét erősítette, és a megye kormányzati végrehajtó szervvé tételét célozta.⁷⁰ Pálffy Miklós gróf főkancellárnak az 1750-es években politikai gyakorlatát tükröző emlékirata szerint a főispánoktól függ a megyékben a tisztségek betöltése és az adóügyre is nagy befolyásuk van, de az uralkodó nyomást tud gyakorolni rájuk a főispáni utasítás, levelezés, az udvarba hívás kegye, illetve a nádor és a primás révén.⁷¹ Nógrád megye 1751. évi követutasításában panasolta, hogy a főispánok jogellenes módon nem választással, hanem kinevezéssel töltenek be egyes megyei tisztségeket (így jelölik ki a diétai követeket is), ahová általában saját bizalmasaikat ültetik.⁷² A megyék többségében azonban a főispáni hatalom ilyen téren inkább formális lehetett, s kevésbé tudott megfelelni a kormányzati igényeknek. A szakirodalom szerint például Somogy az abszontista (a megyéjüktől távol élő) főurak megyéje volt, ahol politikailag hamar megerősödött a jómódú középbirtokos nemesség.⁷³ Somogyhoz hasonló adottságokkal rendelkező Tolna megye, ahol az 1751. évi követutasítás a helyi köznemességgel panaszát jelenítette meg, miszerint a vármegyei földbirtokok 2/3 része megyén kívüli nagybirtokosok (Esterházy herceg, földvári, szekszárdi, battai apátság) kezén van, akik jövedelmeiket a megyehatáron kívül költik el.⁷⁴

⁶⁹ A Kancellária itt egy Helytartótanács által elküldött véleményre reflektált: MNL OL A 37, Magyar Udvari Kancellária Levéltára. Conceptus referadarum. 1750. év. No. 168. „Circa representatas per Consilium Regium Locumtenentem quaspian materias in futura Regni Dieta pertractandas”. Bécs, 1750. december 14.

⁷⁰ Az utasítás szövegét kivonatossan ismerteti: Horváth Mihály: Magyarország történelme. Hetedik kötet. 2., bővített kiadás. Bp. 1873. 312–314. Nemcsak a háromévenkénti tisztújítást, a főispán megyén belüli lakását, az igazságszolgáltatás felügyeletét írta elő, hanem a kormányzati szervek rendeleteinek pontos végrehajtását, illetve az adózó nép, vagyis az adóalap védelmét tette a főispánok kötelességévé.

⁷¹ Marczali Henrik: Pálffy Miklós főkancellár emlékiratai Magyarország kormányzásáról. Adatok Mária Terézia korának történetéhez. Bp. 1884. (Értekezések a történeti tudományok köréből 11.) 17.

⁷² MNL Nógrád Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL NML) IV. 1. f. Nógrád vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Országgyűlési iratok. 1751. évi iratok. *Instructio*. Losonc, 1751. március 15. 8–9. (16. pont). 1750 óta a főispáni tisztség Forgách Ferenc halála óta üresedésben volt, így valószínűleg az ő és/vagy közvetlen elődei korában tapasztalt visszaélésekre utal vissza az utasítás: Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főispánjai. Die Obesgespanne Ungarns. 1526–1848. Bp. 1994. 87.

⁷³ Sziujártó M. István: A vármegye és a jómódú birtokos köznemesség. In: Uő.: Nemesi társadalom és politika. Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről. Bp. Universitas, 2006. 100–142., különösen 141.

⁷⁴ MNL TML IV.1.a. Tolna vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok (protocolla congregationum) 9. kötet. (1747–1753) 308–309. (1751. április 14.). Tolna vármegye uradalmairól: Aradi Gábor: Tolna megyei uradalmak a 18. században és a 19. század első felében. (Vázlatos bir-

A megyei közélet keretfeltételeit adott esetben az is befolyásolhatta, hogy éppen volt-e üresedés az adott megye főispáni székében. 1751-ben még az országgyűlés alatt — talán nem függetlenül a politikai eseményektől — tíz új főispán kinevezésére is sor került.⁷⁵

Néha azonban az abszontista főúr is hasonlóan alaposan foglalkozott vármegyéje ügyeivel, mint a helyben lakó, amint azt a Csongrád megyét a Bihar megyei Éradonyból irányító Haller István gróf vagy a Sopron megye ügyeit még a nápolyi tartózkodása idején is szívén viselő főispán, Esterházy Pál Antal herceg példája mutatja. Kivételes eset volt Barkóczy Ferenc egri püspöké, aki Heves-Külső Szolnok vármegye főispánjaként személyesen elnökölt a követválasztás alkalmával.⁷⁶ Arisztokraták nem szerepelnek a követutasítás-összeállító bizottságban, ellenpélda Heves megyéé, ahol két jelenlévő nagybirtokos-katonatisztet, Orczy Lőrinc bárót és Haller Sámuel báró tábornokot is beválasztották a deputátusok közé.⁷⁷ Fejér megyében személyesen is jelen voltak a követek kiküldésekor Nádasdy Lipót gróf, főispán és a megye világi nagybirtokosai (kivéve a legjelentősebbeket, az Esterházy és a Zichy grófokat, akik provizoraikat küldték), de ez feltehetően csak annak volt köszönhető, hogy ugyanazon a gyűlésen került sor a tisztújításra is.⁷⁸ Vas vármegye főispánjának a rendekkel szembeni erős hatalmi helyzetére utal, hogy a közgyűlés a követutasítás-összeállító bizottság munkálatait (t.i. a kidolgozott utasítás anyagát) a következő közgyűlésen való közzététel előtt Batthyány Lajos gróf főispánnak is elküldte jóváhagyásra.⁷⁹ A szakirodalom szerint Szabolcs vármegye 18. század közepén hivatalban lévő főispánjai például alkalmilag megjelentek ugyan megyéjükben, de nem avatkoztak be a tisztújításokba, illetve a megyei adminisztráció menetébe sem.⁸⁰ Az 1751. évi országgyűlés kapcsán végzett levéltári kutatás viszont azt mutatja, hogy Barkóczy Imre szabolcsi főispánt (Barkóczy Ferenc egri püs-

toklástörténeti áttekintés). In: *Uradalmak térben és időben*. Szerk.: Borsy Judit Borbála. Pécs 2013. 247–263.

⁷⁵ Fallenbüchl Zoltán szerint Mária Terézia e kinevezéssora beleilleszkedett a főispáni tisztség és a megye adminisztráció jobbítását célzó reformintézkedéseinek sorába, amely aztán az 1752. évi főispáni utasításban csúcsosodott ki. A kinevezett főispánok névsorát is közli: *Fallenbüchl Z.: Magyarország főispánjai* i. m. 15–16.

⁷⁶ MNL Heves Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL HML) IV. 1-a. Heves-Külső Szolnok vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési, részgyűlési és törvénykezési jegyzőkönyvek. 20. kötet. 608–609. Eger, 1751. február 15.

⁷⁷ MNL HML IV. 1.a. Heves-Külső Szolnok vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési, részgyűlési és törvénykezési jegyzőkönyvek. 20. kötet. 608–609. Eger, 1751. február 15. A két nagybirtokos birtokállománya a vármegyében jelentős volt: Orczy Lőrincnek 1770 körül 11703, Haller Sámuelnek 17745 úrbéres hold nagyságú birtoka volt csak Heves vármegyében. Erre: *Fónagy Z.: A nemesi birtokviszonyok* i. m. 2013. II. köt. 990–991., 1226–1227.

⁷⁸ MNL FML IV. 1-a. Fejér megye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 12. kötet, (1749–1756). Fehérvár, 1751. január 26. 223–225. Jelen voltak többek között Nádasdy-, Schmidegg-, Széchényi-, Cziráky-, Styrum-Limburg-család tagjai közül néhányan. A világi nagybirtokok képviselői közül a tatai és gesztesi Esterházy-uradalom, a palotai és adonyi Zichy-, a móri Hochburg-féle uradalom alkalmazottai képviseltették magukat.

⁷⁹ MNL Vas Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL VaML) IV.1.a. Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 11. kötet, (1749–1753). 640. Szombathely, 1751. február 15.

⁸⁰ Ez igaz gróf Zichy Miklós (1726–1747), Barkóczy Imre (1748–1759) és részben még Barkóczy János főispánjára (1759–1782) is: *Balogh István: Szabolcs vármegye levéltára (1550–1767)*. In:

pök öccsét) olyannyira foglalkoztatták a megyei közélet kérdései, hogy Vay Ábrahámnak, a tiszántúli református nemesség vezéralakjának és a tiszántúli egyházkerület főgondnokának követté választását megakadályozta és utasította a közgyűlést Vay helyett egy másik követ kiküldésére. Erre később sor is került.⁸¹ Feltehetően a személyes ellenszenv mellett felekezeti ellentét is állhatott a főispáni intézkedések hátterében, ami a következő év tavaszán az alispánválasztáskor is megmutatkozott.⁸²

A vármegyei követküldés kapcsán döntött a közgyűlés a követek munkájának díjazásáról. A diétára kiküldött követekapidíjra való jogát törvény garantálta (1715. évi 47. törvénycikk), ennek mértékét azonban törvények nem rögzítették, ami vármegyénként eltérő gyakorlatot eredményezett. A Helytartótanács azonban már működése kezdeti időszakától (1726-tól) — a visszaélések elkerülése végett — szabályozni kívánta a vármegyeiapidíjak mértékét.⁸³ A szakirodalom korábban általánosságban jelezte az 1751. és 1764–65. évi országgyűlés kapcsán, hogy a Helytartótanács *resolutio*ja által előírtapidíj mértékén felüli különbözetet a megyéknek vissza kellett fizetniük.⁸⁴ A Helytartótanács a rendi közigazgatás ellenőrzését és modernizálását feladatának tartotta, de ekkor még kevés sikerrel, ezt a két ellenzéki vármegye (Veszprém, Borsod) tiltakozása mutatta meg az 1751. évi diéta utániapidíj-visszafizetésével kapcsolatosan. Mindehhez tudni kell, hogy a korban a követiapidíjakat a házipénztárból fizették, azonban vármegyénként változott, hogy a fizetési kötelezettség kikre terjedt ki: a nemtelenek vagy esetleg a nemesek is hozzájárultak a költségekhez. Borsod vármegyében az egyik legjelentősebb itteni birtokos, a közel 40 000 úrbéres holdnyi földterülettel rendelkező egri káptalan kérésére 1751-ben közgyűlési határozat mondta ki, hogy aapidíj összege a nemesi és egyházi birtokokra nem vethető ki.⁸⁵ Veszprém megyében 1751-ben fele részben a jobbagynépességet, fele részben a nemeseket taksáltatták meg.⁸⁶ Zala vármegye

Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XIV. Szerk.: Galambos Sándor-Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza 2000. 207–242. különösen 223.

⁸¹ Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára IV.1.a. Szabolcs vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Szabolcs vármegye közgyűlési jegyzőkönyve. 21. kötet. (1748–1756) 188. f. 1751. március 15-i bejegyzés.

⁸² Vay Ádám Prónay Gáborhoz írott, 1752. május 7-én datált levelében hangot adott annak a feltételezésének, hogy a Jármay Ferenc alispán halálával megüresedett alispáni poszt betöltését a főispán gyanús módon vallási okból halogatta. A nagy lélekszámú döntően református nemesség által lakott megyében összehívta ugyan a közgyűlést, de a levélíró szerint a tisztújítást ennek végére halasztotta el, mire a megjelent vármegyei rendek egy jó része — megunva a hosszas ülésezést — hamar hazatért otthonába, így a főispán könnyebben tudta saját akaratát a gyűlésen érvényesíteni. A levelet közli: Prónay Dezső – Stomp László (szerk.): Magyar evangélikus egyháztörténeti emlékek a tótrónai és blatniczai Prónay nemzetség acaai levéltárából és könyvtárából. Bp. 1905. 469–471.

⁸³ *Szijártó M. István*: Követiapidíj és vármegyei önállóság. In: Nemesi társadalom és politika i. m. 91–100. *Szijártó István* tanulmányában Somogy megye 1764–65. évi országgyűlésre küldött követeinek adottapidíjai miatt a Helytartótanáccsal kiérett konfliktust dolgozta föl.

⁸⁴ *Szijártó I.*: Követiapidíj i. m. 95.

⁸⁵ MNL BAZML IV. 501.a. Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 24. kötet. 891–892. Miskolc, 1751. január 22.

⁸⁶ *Pehm [Mindszenty] József*: Padányi Biró Márton veszprémi püspök élete és kora. Zalaegerszeg, 1934. 112.

közgyűlése — főispáni javaslatra — a betöltetlenül maradt helyettes alispáni pozícióval járó fizetés folyósítását rendelte a követek szükségleteire, viszont az országgyűlésre küldött alispán helyettesítésére az egyik főszolgabíró utasította, aki azonban mindezen feladattöbbletért a rendes járandóságán felüli, a helyettes alispánnak járó plusz honoráriumot nem kapta meg.⁸⁷

Megyéenként tért el a napidíj mértéke is: Veszprém vármegye ugyanekkor kétszer annyival több napidíjat szavazott meg követeinek, mint amennyit a Helytartótanács megengedett (2543 Ft helyett 1135 Ft illetve volna meg őket). A négy forintban megszabott napidíj helyett ötöt állapított meg a megye, illetve egyéb juttatásokkal (fuvardíj, honorárium, papírköltségek) próbálta kifizetődőt tenni a sok költséggel járó pozsonyi tartózkodást. A Helytartótanács végül fél sikerrel járt, csak a felvett összeg egy részét sikerült a követekkel visszafizettetni három év után egy királyi biztos eljárás után.⁸⁸ Veszprémhez hasonlóan Borsodban is a Helytartótanács által megszabott mértéken felül díjazták az 1751. évi diétára kiküldött követeket napidíjjal, fuvardíjjal és takarmánypénzzel, amit természetesen a kormányzerv vissza akart téríttetni. Ebben az esetben a vármegye — itt a végeredmény nem ismert — tiltakozott a rendelet ellen, és kérte a már kifizetett teljes pénzüsszeg követeknél való meghagyását, hivatkozva azok az uralkodóház iránt tanúsított sok éves „fizetetlen” szolgálataira.⁸⁹ Fél sikerrel járt a Helytartótanács eljárása a következő, 1764–65. évi országgyűlésen Somogy megye esetében, amikor is a két követ közül csak az egyik fizette vissza az engedélyezett napidíjon felüli összeget a házipénztárba.⁹⁰ Vas megyében is a megengedett mértéken felül 5 forintos napidíjat utaltak ki a követeknek. Ezen felül az anyacsászárnök, Erzsébet Krisztina halála miatt a következő összegeket szavazta meg a közgyűlés: az elrendelt gyászra elkészített gyászruhákra (100 forintot), az útiköltségre (24 forintot) és a diétai iratok lemasoltatására (50 forintot), de ez ügyben nem ismert a Helytartótanács reakciója.⁹¹ Mindezen példák a vármegyei elit jó érdekérvényesítő képességére és a Helytartótanács megyékkal szembeni eszköztelenségére mutatnak rá.

Összegzésképpen elmondható, hogy a követküldési gyakorlatban a század közepén megfigyelhető apró intézménytörténeti változások is rámutatnak egy politikai – és társadalmi szintéren történő struktúraváltásra a rendi politikában. A követutasítás szerepének növekedése, a pótutasítások egyre gyakoribb feltűnése, az utasítás-összeállító bizottságok számának szaporodása, a vármegyék közti diétai vonatkozású, sűrűsödő gyakoriságú levélváltások valamint a napidíjjal kapcsolatos visszaélések sikerrel történő eltusolása mind a *bene*

⁸⁷ MNL ZML IV.1-a. Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési és részgyűlési jegyzőkönyvek 13. kötet, (1751–1752) 5–7. Egerszeg, 1751. február 4.

⁸⁸ MNL VEML IV. 1-a. Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 5. kötet, (1747–1756). 334–335. 1751. szeptember 21. és Padányi Bíró Márton veszprémi püspök naplója. Közli: *Hornig Károly*. Veszprém, 1903. 111–113., 125–126.

⁸⁹ MNL BAZML IV. 501-b. Borsod vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok. 52. doboz. Pol. Act., Mat. V., Fasc. I. No. 289–295. Miskolc, 1752. október 12.

⁹⁰ *Szijártó I.*: Követi napidíj i. m. 92.

⁹¹ MNL VAML IV.1.a. Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 11. kötet, (1749–1753) 716–717. Szombathely, 1751. szeptember 27.

possessionati politikai öntudati erősödésének indikátorai. A követküldésnél továbbéltek természetesen bizonyos helyi-regionális jellegzetességek, amelyek részint a vármegyék történelmi hagyományából adódnak, részint a birtokszerkezetből adódó társadalmi-, és hatalmi viszonyokból fakadnak (nagy-, közép- és kisbirtok aránya, egyházi-világi, illetve felekezeti megoszlás). A jómódú közép-birtokos nemesség követállítási dominanciája ugyan szilárdnak tűnik, de a törvényi szabályozással és a szakirodalom véleményével ellentétben, néhány esetben képességeiknek köszönhetően *armalista* és kisebb vagyonú, kevésbé nagy múltú családok sarjai is eljuthattak a pozsonyi diétára. Ezen túl a fent észlelt jelenségek megerősítik azt a vélekedést — Pierre Bourdieu fogalomkészletét kölcsönvéve —, hogy a követek társadalmi tőkéje talán nem elsősorban saját személyes súlyukon, hanem az általuk képviselt közösség (vármegye) szimbolikus hatalmán, ennek reprezentálásán nyugodott.⁹² Az átnézett megyékben az arisztokrata családok sarjai csak kivételesen (például Fejér, Heves) mutattak érdeklődést az országos politikával kapcsolatos vármegyegyűlések iránt, egyébként uradalmi alkalmazottaikkal képviseltették magukat jelentős számban (például Moson, Tolna). A Nyugat-Dunántúl megyéiben (például Sopron, Vas, Zala, Moson) és néhány kelet-magyarországi megyében (például Csongrád, Szabolcs, Ugozca) a vármegyék feltételezett többségéhez képest erőteljesebb főispáni érdekérvényesítés volt jellemző, talán nem függetlenül e megyék történelmi hagyományaitól és a legújabb kormányzati intencióktól, ám e jelenség okainak feltárása még alaposabb kutatásokat igényel.⁹³ Az egyháziak (kanonokok, apátok) kiemelt jelenléte az instrukció-összeállító bizottságokban visszaultra arra a diétai vitákon megmutatkozó jelenségre, amelyet a káptalani követek kormánypárt oldalán való aktivizálódása fémjelez 1751-ben, de ami aztán 1764–65-ben is érvényesült. A vármegyei politika szintjén mind a kormányzat, mind az ellenzék helyi exponensei is jelen vannak, azonban annak jele még nincs a forrásokban, hogy — önös érdekeik képviselésén túl — a követválasztásnál az országos politikával kapcsolatos érdekellentétek ütközzenek. Erre a század végéig, illetve a reformkorig kell majd várni.⁹⁴

⁹² Pierre Bourdieu: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Szociológiai irányzatok a XX. században. Szerk.: Felkai Gábor – Némedi Dénes – Somlai Péter. Bp. 2000. 431–445., különösen 442–443. A kérdés megnyugtató módon való tisztázására a vármegyei követek csoportjának — a század több országgyűlésre kiterjedő — prozopográfiai jellegű vizsgálata adhat lehetőséget.

⁹³ Az 1752. évi főispáni utasítás és az országgyűlés alatti fejlemények közötti összefüggések feltárása is további kutatómunkát igényel majd.

⁹⁴ Érdekesítő párhuzamként mutatkozik a 18. századi helyi politika tekintetében a korabeli angol parlamenti választások példája, ahol — a mára klasszikussá vált parlament-történeti monográfia szerint — a helyi választásoknál az országos politikai kérdések alig merültek föl egészen a század utolsó negyedéig (1784-ig). Erre: *Namier, Sir Lewis–Brooke, John: The House of Commons 1754–1790. I. Introduction, survey, constituencies, appendices.* London, 1985. 9.

CHARACTERISTICS OF THE DELEGATION OF COUNTY MPS ON THE EXAMPLE
OF THE DIET OF 1751

by Nagy János
(Summary)

The present paper examines the procedure of delegating county MPs on the example of the diet of 1751. Although the research underlying it did not extend to all contemporary Hungarian counties, the sample collected is representative enough for some conclusions of political, social and institutional history to be based upon it. A comparison of assembly minutiae and other documents with the general assessments of historical literature on the history of diets clearly hinted at the increasing role and weight at the level of national politics of those well-to-do nobility (*bene possessionati*) who had traditionally dominated the counties. Such a tendency is underpinned by the growing role of instructions prepared for the MPs, the ever more frequent emergence of supplementary instructions, the increasing number of committees drafting such instructions, but also by the frequent exchanges of letters between the counties with regard to parliamentary affairs and the successful hushing up of abuses in per diem allocations. While the dominance of the wealthy nobility over the delegation of county MPs seems to have been solidly established, contrary to the legal prescriptions and the opinion of the scholarly literature, in some cases at least members of smallholding families or of those with a less illustrious past could equally make their way to the Pressburg diet thanks to their personal abilities. On the other hand, potential intervention by the főispán in the procedure of delegation and the drafting of the instructions, and aristocratic presence, may raise a number of further questions to answer. Lacunae in the previous research are especially conspicuous if one thinks of the local features of noble society in the individual counties, or of the obscurity which veils over their respective political traditions. Moreover, a thorough analysis of governmental efforts and ideas aiming at the weakening of the political positions of the Hungarian Estates is still lacking.